
Analiza in praksa urbane revitalizacije

Author(s): Barbara VERLIČ DEKLEVA

Source: *Urbani Izziv*, No. 16/17, PRENOVA (oktober 1991 / October 1991), pp. 27-30

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180566>

Accessed: 05-10-2018 12:14 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Barbara VERLIČ DEKLEVA

Analiza in praksa urbane revitalizacije

V večini primerov dosedanje prakse je bila problematika prenove pogosto omejena na kulturnospomeniške akcije ohranjanja objektov ali pa na vprašanja aplikacije modernih arhitekturnih stilov znotraj zgodovinskega jedra. V prvem primeru se prenova uveljavi kot tip konzervatorske in muzealske prakse, v drugi pa sprošča kontroverzna mišljenja, kot na primer ob obnovi ljubljanskega Gradu. Pristop, ki ga uveljavlja kritična družboslovna praksa, se pogosteje ukvarja z drugimi vidiki, kot so socialna vprašanja, segregacija, špekulacije z lastništvom, razseljevanjem itd. Posebno pozornost pri tem zasluži način, kako se opredeljuje namembnost obnovljenih objektov ali javnega prostora.

Eden takšnih pristopov uporablja za izhodišče analize kompleksnih revitalizacijskih procesov jasno razčlenjevanje interesov skupin, ki so v procese zapleteni posredno ali neposredno. Ti interesi se odražajo v ciljnih, s katerimi se dosegajo spremembe v uporabi prostora in stavbene dediščine. Zato zaenkrat zamenjamo prenavo kot načrtovalno (družbeno) akcijo sanacije objektov.

Na osnovi analize interesov so bili začrtani nekateri orisi paradigme prenove kot tistega razvojnega procesa, ki ga bistveno zaznamuje prav pojav revitalizacije (B. Verlič Dekleva, 1989). Po zgolj gradbeniški logiki izvedbe akcije "saniranja" je namreč sprememba funkcionalne namembnosti prostora in objektov sprejemljiva povsem samoumevno oziroma neproblematično, zgolj normativna, politična odločitev. Vendar pa prav namembnost objektov in celotne grajene strukture v marsičem opredeljuje bodoči razvoj območja prenove in tudi odnos do ohranjanja kulturne dediščine same. V okviru teh pristopov ostaja upravičena trditev, da je vsak primer prenove specifičen, tako kot je vsak objekt problem zgodovinske in arhitekturne obdelave.

Omenjeni okvir razmišljanja pa je vendarle preozek, da bi v njem našli odgovore na številna vprašanja, ki si jih zastavimo, ko analiziramo vzroke za propad določenih mestnih predelov in še posebno, kaj se sprašujemo po bodoči namembnosti grajene strukture glede na potrebe rastočega mesta.

Nekatere odločitve o uporabi mestnega prostora smo pogojili že s tem, ko smo se odločili (udejanili interes neke očitno drugačne skupine) za tip gospodarske ali družbene dejavnosti v urbanem prostoru - saj so nekatere dejavnosti kompatibilne v istem prostoru, druge se izključujejo.

Takšne, bolj ali manj dogovorjene odločitve torej generirajo funkcionalno uporabo prostora, s tem pa v veliki meri pogojujejo odnos uporabnikov, prebivalcev in javnosti do kulturne dediščine.

Zgolj za ilustracijo pogledimo, kako se je spreminjal odnos javnosti do ohranjanja naselij in stavb: leta 1969 se je več kot polovica anketiranih (59%) odločila, da pred razvojem in novo gradnjo ne sme biti ovir, v letu 1986 se ta slika popolnoma obrne; zdaj skoraj polovica zahteva spoštovanje in ohranjanje prostorske kulturne dediščine (SJM, FSPN, 1986, str.41).

Spoznanje, da je dominantnost ekonomskega interesa izražena s potrebo prestrukturiranja gospodarstva v mestu, posebno v njegovem centru, je eno osnovnih spoznanj v družboslovni analizi (B. Verlič Dekleva, 1989). Mesto v fazi rasti prehaja v organizirano mrežo naselij preko medsebojno povezanih dejavnosti v vedno širšem prostoru. Dominantnost politike gospodarstva je v tem procesu očitna, ko primerjamo rezultate posegov v mestne centre v različnih urbanih enotah, še posebno, ko te posege primerjamo s tistimi

v perifernih delih mesta. Ker torej obstajajo skupne značilnosti v tem, katere družbene skupine (gospodarski interesi, usklajeni z politiko) imajo vpliv pri sprejemanju planov prenove in podobnosti rezultatov posegov v mestne centre, so primerjave z drugačnimi izkušnjami možne, ne glede na ostale specifičnosti ali razlike, ki so prav tako prisotne na usmerjanju socialne politike ali kulturnih vrednotenj grajenega prostora.

V teoretski analizi razlikujemo med pojmi, kot so monopol in dominantnost, rast ter razvoj, interes (latentni vpliv) in moč.

Monopol sam po sebi izključuje dialog in kompatibilnost (torej tudi demokracijo), medtem ko dominantnost vključuje tudi druge prisotne elemente, vendar opredeljuje do njih značilen odnos - ki je predmet pogajanj, kompromisov (B. Rotar, 1981). Lahko dodamo, da se v tem "pogajanju" soočajo različno organizirani in profesionalizirani udeleženci, kjer je izid odvisen med ostalim tudi od tega, koliko se spoštujejo "pravila te družbene igre" pogajanj. Rast mesta torej predvideva kvantitativno povečevanje obstoječega, brez bistvenih sprememb, medtem ko razvoj vključuje bistvene, kvalitativne spremembe v odnosih med družbenimi subjekti v skupnem prostoru.

Odnos med interesom posameznih skupin in družbeno močjo je takšen, da se ne moreta eden brez drugega aktualizirati v realnem vplivu na konkretne odločitve. Lahko imamo npr. moč, ne vemo pa prav dobro, za kaj bi jo uporabili v konkretni situaciji - torej nam ni jasen lasten interes in ne storimo ničesar (značilen primer Ljubljane v zadnjih letih). Obratno se prav ob opredelitvi skupnega interesa pogosto formirajo skupine, ker jim manjka, da bi interes aktualizirali, moč za družbeni vpliv. Koordinacijski strokovni odbor pri Izvršnem svetu mesta Ljubljane je očitno v takšnem položaju.

Za akcijo torej potrebujemo obe dimenziji, prav to pa je problem kompleksnega planiranja, ki stremi v realizacijo dogovorjenih in nujno kompromisnih družbenih ciljev. Če

tu ni soglasja (ali je to zgolj deklarativno), se lahko o prenovi pogovarjamo desetletja, storjenega pa bo sorazmerno premalo. Slovenija je že prehodila nekaj poti predhodnega dogovarjanja, rezultati pa so v posameznih mestih zelo različni (B. Verlič Dekleva; PORS, 1990).

Ljubljanska prenova se je po mučnih, dragih posegih v manjše število zgradb ustavila zgolj pri obnovi fasad. Izpeljava obnove poslovnih prostorov je sicer reševala akcijo, vendar ne v skladu s strokovnimi usmeritvami. Rezultati so zato kontroverzni in tudi enostranski. Prvi podatki popisa 1991 kažejo, da se kljub novi gradnji in prenovi število prebivalcev še zmanjšuje. Citizacija širšega centra napreduje v negativnem pomenu (je premalo selektivna) in proces revitalizacije ni segel izven ožjega starega mestnega jedra, kar je bil predpogoj strokovnih usmeritev tega procesa. Ljubljana je relativno majhno, vendar strukturirano mesto. Radikalni posegi v zadnjem desetletju so bili premalo usklajeni, da bi prišli tudi v centru do boljših rezultatov. Koncentracija posegov v perifernih delih je zgolj vplivala na poudarjanje gospodarske funkcije centra in ne tudi na ohranjanje ter dvigovanje kvalitete bivanja v širšem pomenu.

Najostrejša kritika posegov pri nas je usmerjena prav na rešitve, ki režejo kulturne osnove prebivalcev in mesta (Rogič, 1986). Nekateri dejavnosti je namreč zelo težko, ne pa nemogoče vpeljevati tako, da bi spoštovale, kaj šele poudarjale vrednost same urbane strukture iz drugega zgodovinskega obdobja in integrirale še žive dejavnosti in socialne mreže (Petovar, 1988).

Pomen opredelitve dominantne dejavnosti pogojuje prioriteto investicij v prostoru, definira kriterije za razvojne odločitve o uporabi drugih prostornih enot in povezav z njimi. Istočasno pa karakter dominantne dejavnosti opredeljuje tudi izbor ostalih, ki s svojo prisotnostjo presegajo formiranje coninga in zagotavljajo heterogenost socialne in ekonomske strukture mestnega območja z uporabniki, izvajalci storitev in stanovalci.

Revitalizacija je zato več kot konzervatorstvo in sanacija stavbne kulturne dediščine, je civilizacijski tok v evolucijo kulture bivanja in višje kvalitete življenja. Prav zaradi tega "nekaj" več pa je tudi predmet mnogoterih interesov, med katerimi se mi zdi kapitalno ekonomski pomemben predvsem zato, ker je običajno najvplivnejši in je ob njem težko izboriti alternative, ki mu niso kompatibilne. Še posebno ob nedorečenosti političnih odločitev.

Mnogi projekti revitalizacije, ki so poenostavili zadevo na stvar same sanacije grajene infrastrukture, so propadli, bili so socialno nerealni. Šele javne akcije in konflikti, ki so blokirali nekatere posege, so pokazali na možne kompromisne rešitve, ki so uspešnejše v socialnem pogledu, pa tudi ekonomsko sprejemljive (Covent Garden, akcija Community architecture, prenova italijanskega mestnega predela New Yorka, delno primer Bologne, pri nas morda Budve, Maribora).

V urbani sociologiji prevladujeta dva teoretična pristopa v analizi (urbanih) problemov: analiza procesa odločanja (aktualna moč) in analiza reputacije (latentna moč) v socialnih skupinah (Ivan Light, 1983, str. 433)

Razliko dobro ilustrira primer analize ameriškega politologa R. Dahla, katerega zanima demokratičnost družbenega sistema; v svoji knjigi *Who govern's* (1961) je proučeval proces odločanja o mestni prenovi v New Havnu in ugotovil, da predstavniki elitnih družbenih slojev, za katere se trdi, da izvajajo oligarhično moč, sploh niso sodelovali na odločilnih sestankih glede projektov, pa tudi člani odločilnih komisij niso bili pod njihovim pritiskom. Z demokracijo v New Havnu je torej navidez in formalno vse v najlepšem redu.

Vendar R. Friedland (1983) ugotavlja, da če se vprašamo, čigav interes je potrdila (aktualizirala) odločitev o tipu prenove v tem mestu, ugotovimo, da je bila prenova izvedena tako, da je realizirala gospodarske interese prav te oligarhične skupine.

Friedland trdi, da Dahl preprosto sprejema za samo po sebi umevno,

da demokratično sprejete odločitve ne morejo biti nepravilne ali pristranske, kar je vprašljivo. V svoji analizi se Dahl omejuje na sam formalni proces odločanja in ne razglablja o samih rezultatih odločitev in o njihovih posledicah.

Torej je storil napako v formulaciji zaključkov, saj ga narava implicirane metode omejuje le na proučevanje enega vidika problema. Odgovor na svoje vprašanje "who governs" je zastavil preširoko, razpolagal je le s podatki o **proceduri**. Zaključil je, da vlada tisti, ki formalno odloča, ni pa se vprašal, kdo z odločitvijo pridobi prednosti v prenovi!

Friedland z analizo interesov dokazuje, da je ekonomska logika razvojnih programov mesta pogojena z nekaterimi vrstami odločitev in da mora mesto to upoštevati, če ne želi izgubiti investitorjev v gospodarski razvoj. Samim lastnikom in zastopnikom kapitala se ni potrebno truditi, da osebno sodelujejo v procesu odločanja ali da izvajajo pritisk, ker sta interes gospodarskega razvoja mesta (in politični) ter njihov osebni interes enaka; lokalna struktura odločanja to mora upoštevati, če ne želi gospodarske stagnacije in izgube svoje oblastniške pozicije. To povzroča tudi njihove odločitve o prenovi, saj si politiki preprosto ne morejo privoščiti, da bi izgubili investitorje v mestni prostor.

Analiza reputacije oziroma latentne moči, s katero proučujemo interese skupin ter posledice odločitev, nam pokažejo drugačno podobo zadeve, kot če se omejimo zgolj na formalne plane ali sam proces odločanja. Ta se uspešno uporablja za analizo npr. urbanih gibanj (B. Verlič Dekleva, 1987).

Kot prvo utemeljujemo tezo, ki je nastala ob primerjavi različnih primerov revitalizacije mestnih centrov v ZDA in Angliji ter verjetnosti, da se to utegne zgoditi tudi pri nas:

- v večini primerov prenovo legitimirajo socialni in kulturno zgodovinski problemi, v končni realizaciji projektov pa se uveljavljajo predvsem ekonomski interesi,

- pogosto so nekompatibilnosti interesov in način njihovega uveljavljanja takšni, da prihaja do konfliktov, ki imajo poleg znatne gospodarske škode tudi značaj socialnih nemirov (1967, ZDA).

Gre za spoznanje, da se gospodarski interesi mnogokrat uveljavljajo na nelegitimni način oziroma da prihaja do prelivanja namenskih sredstev v toku investiranja do uporabnikov (M. Anderson, 1964). Nejasno je v mnogih primerih, kdo in s kakšnimi sredstvi bo reševal nakopičene socialne probleme. Zaradi tega prihaja do kršenja legitimnih zahtev prebivalcev.

Zaman je pričakovati dobre rezultate, če se prenavo ali razvoj deklarira s socialnimi ali kulturnimi rešitvami in se v ta namen zbira sredstva, čeprav gre v bistvu za širša družbena vprašanja gospodarskega razvoja z vsemi socialnimi posledicami. Te posledice lahko poskusimo pomesti pod preprogo, lahko pa zanje predvidimo možne rešitve in tudi poiščemo sredstva.

Ena posledic sprenevedanja je potem tudi nezmožnost lokalnih oblasti, da v ta namen angažirajo večja sredstva in druge potencialne resurse, npr. investitorje v trgovino in poslovne dejavnosti ob prenosu deleža dohodka v socialne namene.

Prav zato je bila osnovna kritika mnogih družboslovcev usmerjena v demistifikacijo samega problema prenavo, ki jo štejemo za osrednjo temo v definiranju razvoja urbanih središč, v demistifikacijo, ki poteka od kulturnih in socialnih ciljev v realizacijo ekonomskih ali političnih interesov v kvazi "revitalizaciji" urbanih centrov.

Viri:

- Andersen, Martin: *The Federal Bulldozer*, 1964, Cambridge, MIT Press.
 Dahl, Robert: *Who Governs*, 1961, Yale Univ.; *The City in the Future of Democracy*, 1967, *The American Political Science Review* No. 4.
 Friedland, Roger: *Power and Crisis in the City*, 1983, Macmillan, London.
 Petovar, Ksenija, M. Čanak: *Revizija generalnog urbanističnog plana Budve, Unapređenje stanovanja i stambenih sadržaja*, 1988, UIS, Beograd.
 Rogić, Ivan idr.: *Dubrovnik, sociološka studija stare gradske jezgre*, 1986, Urbanistički institut Zagreb.
 Rotar, Braco: *Pomeni prostora*, 1981, Ljubljana.
 Verlič Dekleva, Barbara: *Socialne in ekonomske razsežnosti prenavo: 1982, Razvoj mesta in spremembe mestnega središča: 1985, Nasprotja prenavo mestnih središč in urbaní razvoj: 1989; Inštitut za družbene vede pri Univerzi, Ljubljana.*
 dr. Barbara Verlič Dekleva, dipl. soc., Ljubljana